

Terug naar Heerlen

De in 1808 in Heerlen geboren en in 1869 in Elsene (B) overleden dichter en schrijver Johan Michiel Dautzenberg keert voor even terug naar Heerlen. Middels het herplaatsen van zijn plaquette en de uitgave van het boek 'Heimwee naar Heerlen'.

door **Wiel Beijer**

In de zomer van 1859 keert Johan Michiel Dautzenberg na een afwezigheid van zestien jaar terug in zijn geboortedorp. Het blijkt het laatste bezoek te zijn geweest aan wat hij in het gedicht *De Heimreise* 'mijn Eden der kinsheid' noemt. Hij schrijft: *Zestien jaar lang heb ik van Heerlen gedroomd en gefabeld: Fabel en droom zijn thans door de werkelijkheid zelve overtroffen.*

Johan Michiel Dautzenberg wordt op 6 december 1808 geboren in Heerlen. Zoon van Maria Ida Diederens en kleermaker Johan Kaspar Dautzenberg. Heerlen is dan nog een dorp met een kerk. Ze wonen aan De Schram, zoals de langgerekte straat heet die van de Veemarkt (nu Wilhelminaplein) richting Grasbroek loopt (nu Willemstraat). Heerlen is in die tijd het marktcentrum

van een agrarische streek. Huizen van Heerlense notabelen staan aan de Schram. Er is een klein stadhuis annex school en een marechausseekazerne. De oude Schelmentoren naast de kerk doet dienst als gevangenis. Johan Michiel leek voorbestemd om priester te worden, maar zijn ouders kunnen de verplichte twee jaar durende voorbereidende opleiding aan het Collegium Philosophicum in Leuven niet betalen. In plaats daarvan komt hij in Heerlen terecht op kasteel Terworm waar de jongeman secretaris wordt van graaf Karel Leopold van der Heyden genant Belderbusch. In 1826 neemt de graaf de jongeman mee van het dorpse Heerlen naar zijn herenhuis in de wereldstad Parijs. Daar komt de jonge Herelenaar in contact met cultuur en literatuur en leert Frans lezen en schrijven. Aan het avontuur in Parijs komt snel een einde als de graaf enkele maanden na aankomst overlijdt. Omdat ook zijn moeder in die tijd overlijdt, spoedt Johan Michiel zich terug naar Heerlen. Als hulponderwijzer kijkt hij bij een bekwaam onderwijzer de kunst van het onderwijzen af en doet hij aan zelfstudie. Als Johan Michiel zijn diploma haalt, gaat hij aan het werk in Maastricht, in Bergen (Mons) en in Doornik (Tournai). De laatste twee plaatsen liggen in Wallonië, dat dan nog bij Nederland hoort. Ook werkt Dautzenberg als privé-

onderwijzer voor de militair graaf Dumonceau. Als die rond 1830 met zijn gezin naar Gent vertrekt, gaat Johan Michiel mee. Daar leert hij mensen uit het culturele leven kennen. Dan breekt in 1830 de Belgische opstand uit. Tijdens de Tiendaagse veldtocht in augustus 1831 vreest Dautzenberg dat hij onder de wapenen moet. Hij keert terug naar Heerlen om van de Heerlense Burgerwacht een verklaring te krijgen waarin bevestigd wordt dat een broer van hem al in Belgische dienst is getreden. Hij gaat terug naar België, waar hij met het gezin van graaf Dumonceau verblijft in het buitenverblijf in Vilvoorde. Daar blijft hij acht jaar. Hij geeft les, studeert, leest, tekent en maakt muziek. In die tijd begint Johan Michiel met schrijven en met het publiceren van zijn gedichten. Zijn mees- te gedichten blijven ongebundeld. Hij ontpopt zich in het snel

verfransende koninkrijk België als voorvechter van het Nederlands.

Op het kasteel in Vilvoorde leert hij Melanie Maillart kennen, de dochter van de plaatselijke rechter. Ze worden verliefd en trouwen in 1838. Dautzenberg moet op zoek naar een baan die beter verdient. Hij wordt boekhouder en inspecteur bij de Societé de Commerce de Bruxelles. In 1841 vestigt het echtpaar zich in Elsene bij Brussel. „Dautzenberg had een werkdag van ongeveer zes uur en tijd en energie genoeg over om zich aan de dichtkunst te wijden. Vanaf ongeveer 1845 verscheen een groeiend aantal gedichten als bijdragen in jaarboekjes en almanakken, vaak samen met werk van schrijversvrienden als Victor Delecourt en Prudens van Duyse”, schrijven Mark van Dijk en Hennie Jetzes in 'Heimwee naar Heerlen'.

Als in 1849 zijn werkgever in zwaar weer raakt, vindt Dautzenberg een baan bij de Societé Générale. Uitgever Muquardt stelt hem in de gelegenheid een gedichtenbundel uit te geven. In 1850 verschijnt 'Gedichten'. In 1854 wordt hij bekroond met een prijs van de Belgische regering voor zijn 'Volksleesboek voor middelbare en lagere scholen en

Vlaamsche huisgezinnen'. Na *De Heimreise* en met name na 1862 - het jaar dat hij benoemd wordt tot Ridder in de Leopoldsorde - neemt de productiviteit van de dichter en schrijver Johan Michiel Dautzenberg af. Dautzenberg krijgt steeds meer last van astmatische

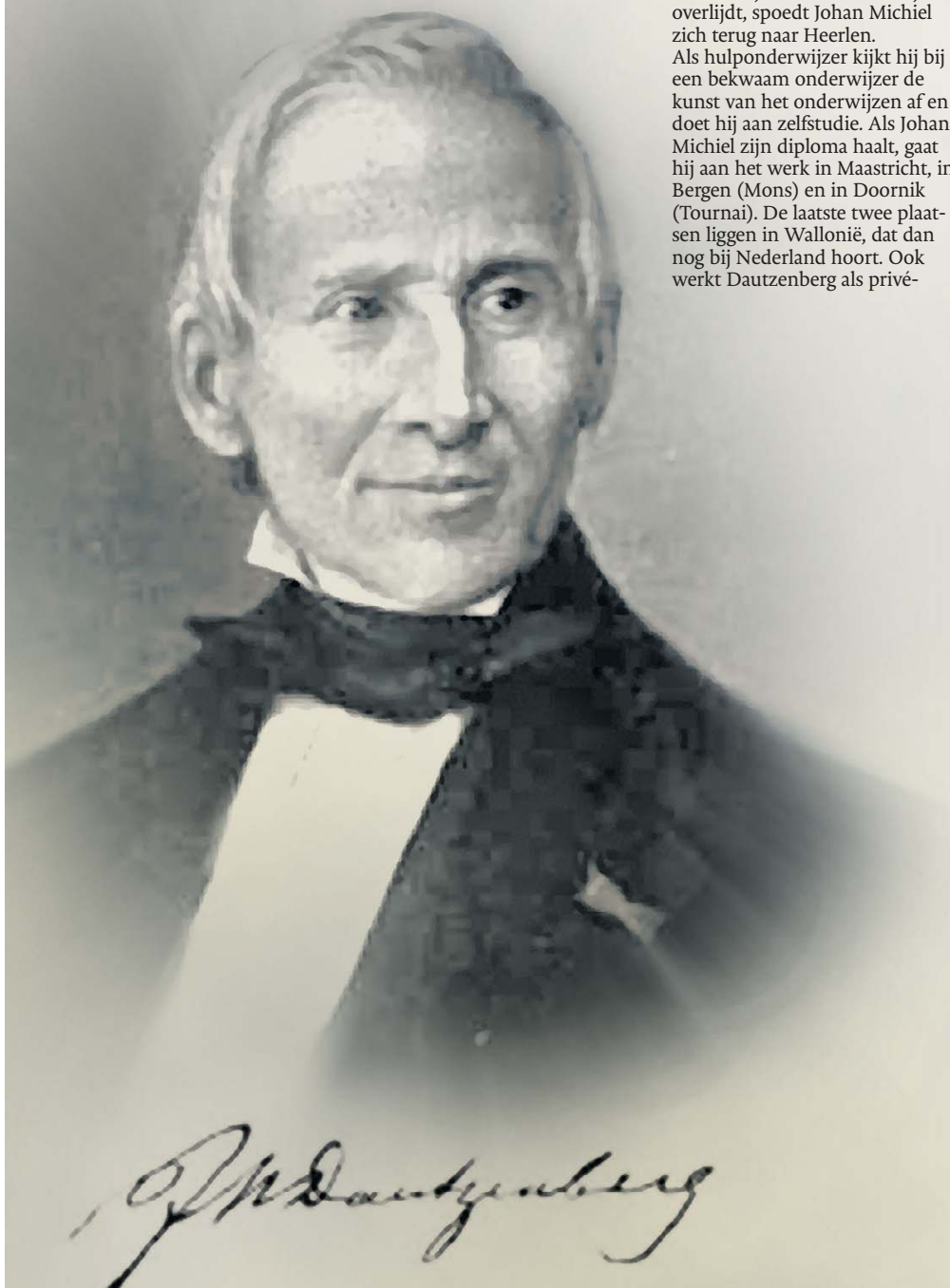
bronchitis. Dautzenberg schrijft gelegenheden gedichten en stelt met schoonzoon Frans de Cort de bloemlezing 'Verspreide en nagelatene gedichten' samen, die in 1869 na zijn dood verschijnt. Na zijn overlijden verliest hij postuum de strijd om de vijfjaarlijkse literatuurprijs van Vlaanderen met welgeteld één stem van Hendrik Conscience. In 1908 wordt het honderdste geboortjaar van Johan Michiel Dautzenberg aangegrepen om hem te claimen als Heerlense dichter. Op 12 en 13 december vinden de Dautzenbergfeesten plaats en wordt hij geëerd met de plaquette die afgelopen weekend is herplaatst op de hoek Dautzenbergstraat-Wilhelminaplein.

Mark van Dijk en Hennie Jetzes: Heimwee naar Heerlen; leven, werk en geboortedorp van J.M. Dautzenberg (1808-1869), 85 blz, geïllustreerd, uitgever LVD-U, prijs 12,50 euro, ISBN 9789079226085

“ Een grote dichter word ik nimmer, 'k Gevoele dit maer al te wel

Johan Michiel Dautzenberg

*Myn dorp met kerk en klokkentoren
Draegt in 't verschiet zyn' zondagdos,
En 't huisjen, waer ik ben geboren,
Verheft er nog zyn dak van mos:
Gelyk een perel blikkert
In een smaragd, die flikkert,
Zoo pronkt myn dorp op weide en Bosch*
(uit het gedicht: *Myn zoetste herdenkingen*)

*Neen nimmer kan ik 't dorp vergeten
Waar 'k zalig was als kind
Waraan erinrings rozenketen
Met knop en doorn my bindt*
(uit het gedicht: *De plaats myner Jeugd*)

*In Limburg ligt de stille plaats,
Die zoo myn hart bekoort;
In Limburg stroomt de breede Maes,
Niet ver van 't dierbaer oord;
En vogellied en lentepracht,
En wat de ziel verheugt,
Verlokken my met wondre macht
Naer 't erfdeel myner jeugd*
(uit het gedicht: *Heimwee*)